

A versekbe menekített város oltalmazó poézise Barabás Zoltán: Kútbanézők Széphalom Könyvműhely, Bp., 2006.

Barabás Zoltán alapvetően kontemplatív, szemlélődő, reflexív típusú költészete a nyelvi minimalizáltság, a gondolathoz mért maximális tömörség, a lényeglátó pontosság és a fegyelmezett formarend igen szép példája. Legújabb verseskötete (*Kútbanézők*) a *Biblia* mellett a magyar és világirodalmi kánonból, valamint a kulturális emlékezet egyéb rétegeiből is gazdagon merítő, hiányérzeteinket és veszteségeinket tudatosító, eszmélkedésünket segítő olvasmány.

Balkáni szürkület (2001), *Pótszavak nélkül* (2003), valamint *Homályhatáron* (2004) című kötetek poétikai eljárásaihoz hasonlóan ez a könyv is sokféle élmény- és érzékenységforma érintkezésére épül. Így kerül a művek világába Mozart és Bartók, Nietzsche és Hölderlin, Salvador Dali és Georg Trakle, Juhász Gyula és Huszárk Zoltán, Ady Endre és Szilágyi Domokos, Liszt Ferenc és József Attila, hogy csak néhányat említsünk a versképző inspirációk és szemléletgazdagító ösztönzések közül. A művészettörténeti utalások, illetve kultúrhistoriai fragmentumok sűrű előfordulását a jelentésvilágot tágító és távlatosító, a költői világképet gazdagító szándék magyarázhatja leginkább. A nagyváradi értékjelképek, várostörténeti rekvizitumok szerepeltetése is hasonló célt szolgál: a Rogériusz, a Hajó Tér, a Körös-part, a Müllerraj, a Bunyitay-liget, a kútház előtti kis híd, a Barátok temploma, a Macskadomb, a Garasos-híd, az Ezredévi Emléktér, stb. fölemlegetése – a lokalitásban egyetemes tartalmakra eszméltető művészi koncepció részeként, az asszociációs kör tágításában, az emlékterek élményszerű feldúsításában játszik fontos szerepet.

Tíz év alatt megjelent hét kötete alapján bizvást mondhatjuk, hogy Barabás Zoltán költészete hangsúlyosan a versekben őrzött Várad sokszor szürkületbe tartart, „homályhatáron” és senkiföldjén mozgó poézise, amely nemegyszer megrendülten elnémuló és riadalmasan égrenéző, ám mégiscsak megtartó, sötétségszató, oltalmazó és fényhozó líra. Ez a sajátos értékjelképeivel, motivikus ismétlődéseivel is a hely szellemét idéző, összetéveszthetetlenül egyedi értékvilágot teremtő költészet a legjobb erdélyi, partiumi és nagyváradi hagyományok folytatója, egyszerismind a kortárs magyar irodalom sokak által megbecsült értéke.

A láthatatlan belső történet legfontosabb vivőerejét, ha úgy tetszik, szövegszervező erőközpontját képező emlékülom-képzelet a hajdanvolt ősökkel, eszméltető hagyományokkal és jelenbeli értékvilágokkal folytatott intenzív

párbeszéd révén a költői létforma talán legtermékenyebb lehetősége. Másképpen fogalmazva: a valóság és fikció közötti eleven kapcsolat legfőbb záloga az éberség álmat az álom éberségével vegyítő élmény- és érzékenységformák látomás és indulat egységében megvalósuló spontán működése. A jelenkori „fegyenc város” miliójét sok esetben csak asszociációs bázisként és meditációs objektumként alkalmazó technikával, az emlékterek létrehozásával, a valamikori Várad „álomlátó realistára” és realista álomlátóra valló megidézésével Barabás Zoltán verseiben is ennek a varázslatnak lehetünk a tanúi. A kulturális emlékezet, az irodalmi hagyomány és intertextualitás segítségével, az alkotó- és alakítóenergiák maximális mozgósításával kelhet életre az az imaginációval gazdagon érezett színtérvalóság, amely a befogadás során a hamisítatlan misztérium élményével ajándékozta meg az olvasót.

Arról, hogy mit jelent Nagyvárad és a váradság, érzéletesen pontos képet kaphatunk a Molnár Judit szerkesztette *101 vers Nagyváradról* című antológiából, amely a Kriterion Könyvkiadó gondozásában jelent meg 2005-ben. Arról viszont, hogy mennyi érték ment veszendőbe és mi minden meg sem tudott születni, illetve hogy szerencsésebb körülmények között mi mindenné válhatott volna Szent László és a Holnapos költők imádott városa, nagy valószínűséggel Barabás Zoltán tág horizontú, atmoszféricusan is nagy felidéző- és megjelenítő erővel bíró versei adják a legbiztosabb fogódzót. Arról, hogy a sokszor kiábrándítóan sivár és lepusztult díszletek mögött ott rejtőzik egy láthatatlan, az álmok és emlékek révén fölidézhető másik Várad, s arról, hogy a képzelet és látomások szintjén létezik egy versekbe menekített, szakrális és sokkal inkább szerethető város, csöndes elégikussággal, ugyanakkor a belső kifoszthatatlanság oltalmazó derűjével beszélnek Barabás Zoltán eszköztelennek tetsző mivoltukban is roppant sűrű szövésszerű versei.

Amint az alább találmokra kiragadott szövegrészek is tükrözik, a kulturális emlékezetből, a várostörténetből és az irodalmi hagyományból egyaránt gazdagon merítő, valóban „kútbanező” versekben nagyon tudatosan és szervesen épül a költő erdélyi és váradi tradíciókat követő, ugyanakkor a korszerűség és kommunikáció-képesség követelményeinek is megfelelő magánmitológiája és értékvilága. „Koszos, / süket-néma / vonatok / rostokoltak / az államilag / szabályozott / sötétben. // Állt / a nagyállomás / órája. // Állt / egy alak / az üres kirakat előtt, / háttal a fegyenc / városnak.” (*Állt az óra*), „Talán a Macskadombon kiirtott akácok kiáltozásai. / Talán a koszvadtt sínek, a visszajáró / borzongás térképe arcodon, / kezeden. // Talán / már egyik / sem. // Egyszerűen csak elvéted a felvágott ereket.” (*Váradi etűd*), „Gazdátlanul / lebegett / az éjszaka / sovány, / csömör-kék / percek között. // Nagyvárad / mocskos / képe / kocsmá- /

asztalként / fénylett / a Körösben.” (*Szótlan istenség követett*), „Szabályossá lett a város, / mint a holtak arca. // A hajdani hársfásor emléke / még véltlenül átleng // a fogolyarcú alkonyatból / egy másik elmúlásba. // Megkésve érkezik a Táltos, / és elvétí a lepusztult Müllerajt. // És elvétí a szót is, / melyben Isten épp hallgatni tanít // besúgót, béna papot, költőt, / egy elfajzott emberöltőt.” (*Elvétí a szót*), „...ne az önáltatást add, / hiszen ez a város / már csak egy vak / költő retinán él, / aki végül is kiállhat / a szemétszürke szélbe, / és várhatja, amíg fejére / rogyik a temetetlen ég; // (...) és még valamit, / amiről csak Te tudod, Uram, hogy / végignézhettek.” (*Váradai apokrif*), „Ez volna Nagyvárad? / Hova tűnt / a Garasos-híd / és Fráter Erzsébet / sápadt árnyéka? // Az annátlanul / elballagott / Juhász Gyula vitte / volna/ magával?” (*Egyetlen Miatyánkra van az éjszaka*).

A *Kútbanézők* többszörösen is találó, emblemikus kötet cím, amely a kút fő értelemben a hagyományok tiszta forrását, a nemzeti kultúra kiapadhatatlan mélységeit és az életértékek végtelen gazdagságát foglalja magában. Egy másik megközelítés szerint a lélek titokzatos rejtjelmeit, az emberi személyiség hozzáférhetetlen és közölhetetlen rétegeit, a nembeli létezés talányos-tragikus misztériumát, a föltárhatatlan és elmondhatatlan mélyvilágok önmagába zárt megismerhetetlenségét fejezi ki. (Akárcsak a gyönyörök sötét és mélységes mély kútjainak metaforája a két ember legintimebb kapcsolatát jelentő szerelemben). A kötet cím a globális kohézió eszközeként teremti meg a különféle tematikájú (váradai, szerelmi, bibliai, filozófiai, kultúrhistoriai, mitológiai) versek közötti szemléleti, hangulati egységet. Egyebek mellett azt a fontos, posztulatív értékű üzenetet is közvetítve, hogy a kútbanéző létforma szükségképpen kockázatokkal, próbatételekkel, ön- és létismereti dilemmákkal, megannyi súlyos kihívással terhes. A kútbanéző létforma ugyanis a pokoljárás és a démonokkal való viaskodás mozzanatain túl a metafizikai tudáshoz való megfelelő viszonyulást is feltételezi. (Voltaképpen ez lenne az örök madáchi-ádami szituáció lényege is, amikor – jelképesen, de olykor valóságosan is – a szakadék szélén állva drámai módon, feketén-fehéren vetődik föl a fizikai és metafizikai világ viszonya, vagyis a lenni vagy nem lenni kérdése).

Barabás Zoltán költészetének gondolati-filozófiai inspirációi között különlegesen fontos szerepet játszik két német szerző, Nietzsche és Hölderlin. A több nagyváradai kötődésű lírikus, így például Ady Endre és Juhász Gyula önszemléletét és világképét is jelentősen befolyásoló Nietzsche az integer személyiség és az intenzív jelenlét összefüggésére rávilágító tanításával a Barabás-versek eszmei, erkölcsi mélyrétegében is tetten érhető. Az európai kultúra egyik kulcsmondatát idézem: „Aki nem képes minden múltat feledve a pillant küszöbére telepedni, aki nem tud – akár a győzelem istennője – egy ponton szédülés és félelem nél-

kül megállni, az sosem fogja tudni, hogy mi a boldogság; s ami még rosszabb: sosem fog olyasmit cselekedni, ami másokat tesz boldoggá”. Függetlenül attól, hogy szeretjük-e Nietzschét, avagy sem, mégiscsak egyet kell értsünk vele, mert hiszen nem úgy tevődik-e föl a kérdés egész életünk során, hogy vajon miként lehetnénk őszintén boldogok...?

Az egyre karakterisztikusabb és kiforrottabb jegyeket mutató Barabás Zoltán versvilágának jelentős hányadát uralja az idő és az emlékezés. Az idetartozó művek tanulása szerint az emlékezés a lélek határtalanul és mérhetetlenül tágas tereit jelenti, az emlékezés tehát visszaidézése az időtlen idők óta magunkban hordozott tudásnak, őstudásnak. A szöveg alany emlékezetének struktúráltsága azáltal válik különlegessé, hogy az empíria az álom, a képzelet, a kivételes éberségű belső látás és hallás képességével egészül ki. Ez már a mindent együtt látató érzékenységformák komplexitását, a létteljesség egységét, magát az őstudást feltételező attitűd. Földi életünk kivételes pillanataiban ez a metafizikai tudás sejlik föl előttünk. Az emlékezés ilyenformán – az álommal és a képzelettel kiegészülve – nem más, mint a kontaktus megteremtése, a dialógus helyreállítása a nagy Egésszel.

Ezen a ponton hivatkozhatunk Hölderlin egyik legfontosabb felismerésére: „A költészetben történik meg a mérték vétele, amely révén az ember mértéket kap létezésének tágasságához. A költés az emberi lakozás alap képessége. Ha megtörténik a költői, akkor az ember emberien lakozik ezen a földön, akkor az ember élete – ahogy a német költőzseni utolsó versében mondja – lakozó élet”. Ez az eszményi vágy – és célképzet – mint a feltétlen Isten-megvalósításra való törekvés-Barabás Zoltán verseinek is lényegi vonása. Ez a fajta „költői lakozásra” (létteljességre és kozmikus pillantásra) irányuló alapmotiváltság egyik imaszzerűen stilizált költői hitvallásában (*Egyszerű imádság*) fogalmazódik meg: „Arasznyi / versesélyt adj, Uram, / hente legalább egyet, / jottányi mélységet / a hányaveti szavak közé, / ahova a lélek belát, / és add az eső nedves ujját, / mely a ribanc-arcokról / akaratom szerint letörli / a festett képmás maradékát. / Ámen.”

Hitünk szerint Isten nemcsak a világ teremtője, hanem a történelem irányítója is. Az ezredforduló létabszurditását riadalommal vegyes reménységgel megélt ember a világomlás közepette is érezheti a gondviselő kegyelem és megtartó irtalom jelenlétét. Ehhez a hitbéli tapasztalathoz erőt és metafizikai távlatot is adhatnak Barabás Zoltán versei. A *Kútbanézők* című kötet legmaradandóbb darabjai a kaotikus és jövőtlenség posztmodern életérzésén fölülemelkedve, egyszersmind a hívó kétely és a kételkedő hit létjogosultságát megőrizve arra intenek bennünket, hogy ember és Isten párbeszéde változatlanul szükséges és lehetséges.

Ködöböz Gábor